

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Kapitel III.

Alle er nu enige om Sammenhæng mellem Runeskriften og et af Sydeuropas eller For-Asiens gamle Alfabetter. Det er da paafaldende, at Runernes Rækkefølge i Alfabetet er en ganske anden end Bogstavernes Rækkefølge i den latinske, græske og alle andre Skriftarter.

Den for Runerne eiendommelige Rækkefølge er hidtil ikke paa nogen tilfredsstillende Maade forklaret. Wimmer opkaster ikke engang Spørgsmaalet om, hvorledes den skal forklares.

Gundermann synes at love en Forklaring af en fremmed Skrift, som har været Runeskriftens Kilde, men har ikke opfyldt dette Løfte.

Det fortjener Opmærksomhed, at Hempl (*Journal of Germanic Philology* II S. 370) søger at forlige Runernes Rækkefølge med den romersk-græske. Han sammenstiller nemlig Rækkefølgen af Rune 14 til 17 med den antike, idet han opfører: *p*, (*r*), *s*, *t*, og nævner, at disse Runer findes omtrent paa samme Plads i Rækken som de romersk-græske Bogstaver *p r s t*.

Men allerede Indsættelsen af *r* mellem *p* og *s* synes mig vilkaarlig og endnu mere de øvrige Forandringer, som Hempl maa foretage for at føre Runernes Rækkefølge tilbage til den romersk-græske. Ligheden af Rækken *p * s t* med det græsk-romerske Alfabets Række kan let være tilfældig. Det ser man f. Eks. af Ord som vort *Rypestegg*, hvor endogsaa *r* og *y*, som i Runerækken ifølge Hempl, staar i Nærheden, og græsk *ὑποστέλλω*.

Th. v. Grienberger (Z. f. d. Ph. XXXII S. 304) søger, som mig synes, med større Sandsynlighed at paavise, at Runernes Rækkefølge paa nogle Steder er begrundet i en Stræben efter at sammenstille Tegn for beslægtede Lyd: *k g; i j y; z s*.

Men den hele Rækkefølge af Runerne lader sig ikke forklare af saadan Stræben, og derfor tror jeg, at Forklaringsgrunden heller ikke for de nævnte Runers Vedkommende er rigtig.

Th. v. Grienberger tilføier: »die Frage, inwieweit sich das germ. fuþark in seiner Anordnung als Umbildung irgend einer Anordnung des alten griechisch-italischen Alphabetes begreifen lässt, ist noch nicht gelöst, ja wohl überhaupt noch gar nicht spruchreif. In jedem Falle sind Runenformen und Runenordnung zwei Tatsachen, die ebensowol auf eine als auf zwei verschiedene Quellen zurückgehen können« ¹⁾.

En Forbindelse som den i Runerækken forekommende *i j* foran Vokal kan forklares paa en anden Maade, end v. Grienberger har forklaret den; jfr. f. Eks. en Ordform som got. *ija*. Ogsaa Rækken *k g* kan forekomme i virkelig Ord; jfr. ags. *ecg*.

Meddeleren af Rækken er vel en Armenier, som i Samtale med Goteren har brugt galatisk Sprog. Herimod [taler] neppe *f*. Han har neppe selv opfundet de Bogstavnavne, som han meddelte. De, som tidligere har brugt Skriften, har været Galatisk-talende Mænd [i] Galatien og Kappadokien.

Selve Skriften er visselig dannet af Galater, ikke af en Armenier. Derfor taler *f*. Dog *iu* af *y*. Navnene for *b* og *h* viser hen til Kelter. Laanet fra latinske Bogstaver forklares deraf, at Galaterne ikke talte Græsk. Men enkelte Bogstaver, [som] er optagne fra den græske Skrift: *w; gg*, d. e. *ng; g; o* (*p? e? l?*), forklares deraf, at Græsk var Kirkesproget.

¹⁾ Jfr. Henning S. 153: »Dass die Herübernahme der Buchstaben nicht in schulmässiger Weise stattfand, zeigt die gänzlich verschiedene Anordnung des runischen Alphabetes, welche darauf deutet, dass sie ohne Kenntniss der lateinischen und griechischen Anordnung zu Stande gekommen ist«.

Rieger (Z. f. d. Ph. VI, 1875, S. 337) mener, at den Mand, som først indførte Brugen af de latinske Skriftegn hos sit Folk, ikke behøver at have lært at læse Latin som en Skolegut efter Abecedarier, men at han kan have lært at læse efter sammenhængende Tekster. I dette Tilfælde kjendte han ikke Bogstavernes Rækkefølge i det latinske Alfabet, men maatte selv opfinde en Rækkefølge for de af ham indførte Bogstavtegn.

R. Meyer (Beitr. XXI S. 166) mener, at Runen *ƿ* er omdannet efter *ƿ*, og at Runerækken derfor henviser til en Række, der ligesom det latinske Alfabet begyndte med A. Men dette kan ikke bevises; jfr. Luft S. 59.

Luft (S. 58) mener med urette, at Runernes Rækkefølge taler mod en »Erfinder«. Han mener (S. 59), at Rækkefølgen er gjort selvstændig af Germanerne, efterat flere Tegn var foiede til de fremmede Tegn, som de først lærte at kjende af Indskrifter paa Redskaber og mundtlige Meddelelser, d. v. s. udtalte og nedskrevne Ord.

Det er én Mand, en Goter, som har dannet Runenavnene efter et bestemt og gennemført Princip.

Det er ogsaa én Mand, som har bragt de 24 Tegn i en bestemt Rækkefølge, som begynder med **fupark**. Men det er ikke godtgjort, at Rækkefølgens Opfinder er den samme Mand som Runenavnenes Opfinder eller at han er en Goter.

Runerækkens Opfinder er sandsynlig identisk med den Mand, som har inddelt Runerækken i 3 Grupper, hver paa 8 Tegn ¹⁾.

Derimod er det ikke én gotisk Mand, som har opfundet Runetegnene. Disse er Tegn, som tildels uforandrede, tildels med større eller mindre Forandringer er overførte fra fremmede Skriftarter.

Hvis min Forklaring af Runerækken ²⁾ er rigtig, er det ikke en Germaner, som har forenet de 24, dels fra den latinske, dels fra den græske Skrift hentede, Skriftegn til ét Skriftsystem. Og det er da en Armenier, som har dannet den bestemte Rækkefølge, som begynder med **fupark**.

¹⁾ [Jfr. om Inddelingen i Grupper] Wimmer S. 142; Losch, Germania XXXIV, 1889, S. 402 f.

²⁾ [Denne Forklaring gaar ud paa, at Runerækken (**fupark**-) oprindeligt danner sammenhængende Ord i armenisk Sprog; men Forfatteren naaede her ikke til et bestemt Resultat, som nu lader sig fast formulere paa Grundlag af hans spredte Notitser; kun ved Forklaringen af de 6 første Runer **fupark** som et armenisk Ord (*p'ut' a-tark'* plur., oprindeligere *-tark'*, af armen. *p'oit'* »Eifer, Eile« og *tai* eller *tarr* »Element, Buchstabe«, altsaa »Buchstaben der Eile«, d. e. kursive Bogstaver, hvilken Sætningsorden dog ifølge Pater J. Dashian ikke ellers kjendes i Armenisk) syntes han at føle sig i nogen Grad tilfredsstillet.]